

Çocuk Romanlarındaki Kadın Karakter Çerçevesinin Sosyal ve Kültürel Yaşamdaki Yerinin İncelenmesi¹

Examining the Place of Female Characters' Social and Cultural Lives in Children's Novels

Bilge Nur Doğan Güldenoğlu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, bilgenurdogan@hotmail.com

Öz. Çocukların kitap ve okuma sevgisi edinme süreçlerinde nitelikli çocuk edebiyatı yapıtlarının önemli bir yeri olduğu bilinmektedir. Bu önem doğrultusunda kitaplardaki karakterlerin çocuk gerçekliğine uygun biçimde geliştirilmesinin gerekliliği alanyazında vurgulanmaktadır. Aynı zamanda karakterlere yüklenen cinsiyet rollerinin de çocuğa göre bir nitelikte yapılandırılması, kadın karakterlerin geleneksel anlayış çerçevesinde ayrıştırılmaması önemli görülmektedir. Bu bağlamda yapılan çalışmada 1980-1990, 1991-2001, 2002-2012 dönemleri çerçevesinde tabakalı örnekleme yöntemiyle belirlenmiş ilköğretim düzeyindeki çocuklara seslenen yerli ve çeviri toplam 42 çocuk romanındaki yetişkin ve çocuk kadın karakter çerçevesinin iş/okul ve aile yaşamındaki yerleri ile çevrelerine ve kültürel/sanatsal etkinliklere karşı tutumları içerik çözümlemesi yöntemiyle incelenmiştir. Çalışma sonuçları, 42 yıllık dönemde çocuk romanlarındaki kadın karakter çerçevesinin birçok özelliğinde değişimlerin yaşandığını ortaya çıkarmıştır.

Anahtar Sözcükler: Çocuk edebiyatı, çocuk romanı, karakter, kadın karakter

Abstract. It is known that literary children's books have an important place in the process of developing positive attitudes towards reading. In line with this importance, the necessity of developing the characters in the books in accordance with the child's reality is emphasized. At the same time, it is important that the gender roles loaded on the characters are structured according to the characteristics of the child, and that the female characters are not separated in the frame of traditional understanding. In this study, it is aimed to investigate the effects of female characters in 42 children's domestic and translation books, which were determined by stratified sampling method in 1980-1990, 1991-2001, 2002-2012 periods. This examination was made by a detailed content analysis about the characters' social and cultural lives. The results of the study revealed that the female characters have changed in terms of both socially and culturally in the 42-year period.

Keywords. Children's Literature, Child Novel, Character, Female Character

¹ Bu çalışma Prof. Dr. Sedat SEVER'in danışmanlığında tamamlanmış olan "Çocuk Romanlarındaki Kadın Karakter Çerçevesinin İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

SUMMARY

Aim: Children's books are in need of being in the structure which is called to the universe of language and expression according to the child. In this context, the characters that call out to the child should be developed in a frame appropriate to the child's reality. Gender roles loaded with characters with this requirement must also be structured with a qualification according to the child. It is known that how these roles are shaped, the position of women and men in the fiction, and the child's perspective on this subject can also be affected. Due to this condition, the purpose of the research is to investigate the female characters developed in the novels addressed to the child in 1980-2012 in terms of various variables.

Methodology: In this study, female characters in 42 domestic and translated children's books addressed to elementary school level determined by stratified sampling method between 1980-1990, 1991-2001, 2002-2012 periods were compared with their place in business / school and family life and their cultural and artistic activities attitudes were examined by content analysis method. The data of the study was reached with 5 different tables developed by the researcher and 5 tables were extracted separately for each novel to increase the number of samples in order to avoid the confusion caused by data loss. For this purpose, a total of 210 (5x42) charts were made. In order to collect the reliability data of this study, at least 20% of the novels in each period were examined simultaneously by another independent researcher and the reliability was calculated as 85%.

Results: First of all, the results regarding to business and school lives suggested that the female characters are the most "housewives" and at least "the babysitter". It was seen that all the characters seem to be successful in their profession. Secondly, with the majority of the girls' attitudes towards the school, it is seen that the characters are the ones with the most positive attitudes, successful and looking forward to the future. In the results of the female character's place in the family, it is seen that they are most structured as "protectionist" and at least "be exposed to violence" in the family. Girl characters are most developed with the "right to say", at least "communicate more with her father". When we look at the results of the characters' attitudes towards their surroundings, it is seen that characters are mostly emphasized their positive attitude towards the people in their environment, but their attitudes towards nature and animals are less emphasized. Finally, by examining the places in the cultural and artistic life of the characters, it is seen that authors mostly emphasize the habits of reading books, while their sensitivity to artistic and cultural activities is less emphasized.

Discussion and Conclusions: Firstly, it can be said that the female characters examined in the books are far away from the negativity in business and school life, they do not have problems with anyone, they do not know the cause of failure and they are constructed in a structure disconnected from life. It is necessary to specify the reader that the real life may take negative issues on individuals in some cases. Secondly, the fact that female characters are often employed as working individuals can be described as a positive reflection of the place of the day-to-day woman in business life. On the other hand, given the situation within the family, it is positive that the female characters are developed as individuals who have the right to speak. But the gender role has been criticized in terms of be exposed to violence, restricted by male peers and gender charged jobs that is inappropriate for the child. When we look at the places of female characters in the cultural and artistic life, it can be said that the fact that their attitudes towards artistic and cultural activities are not emphasized can be criticized. The fact that the child can be grown as an individual who is sensitive to art seems important for real life to assume an "active" role in the subject.

GİRİŞ

Yaşamdan kaynaklanıp yine yaşamı anlatan, güzelleştiren sanat, evrendeki olgulardan yola çıkarak anlatılması olanaksız olanı göstermek ya da söylemektir (Dilidüzgün, 2007a). Sanatçı ise doğaya farklı bir bakış açısıyla bakan insandır (Binyazar, 2010). Sanatın en önemli özelliğinin ise insanı, doğayı, yaşamı kısaca gerçekliği yansıtmışından kaynaklandığı belirtilmektedir. Sartre (2005) da bu ilişkiyi "Sanat ancak başkası için ve onun aracılığıyla vardır." biçiminde açıklamıştır. Belirtilen gerçekliğin, dilin eşsiz gücüyle buluşmasıyla da edebiyat var olmaktadır. Güzel sanatların bir dalı olan edebiyat ise estetik bir eylem, özlü bir ifadeyle "dil sanatı" olarak tanımlanmaktadır (Kavcar, 1999; Moran, 2009; Sever, 2015).

Edebiyat, yaşamdan kaynaklanarak seslenirken insana, yaşamı tanıma çabası içinde olan çocuğu da kuşatır. Bu sesleniş ise çocuk edebiyatı adı altında, çocukluk çağında bulunanların duygu, düş ve düşüncelerine yönelik sözlü ve yazılı eserlerin tümüdür biçiminde tanımlanır (Oğuzkan, 2001; Dilidüzgün, 2007b; Şirin, 2007; Sever, 2015).

Çocuk edebiyatı, çocuğun ilgi ve gereksinimlerine seslenen, yani çocuğa göre olan ve sanatsal bir anlayış ile kurgulanmış yapıtlar aracılığıyla “Çocuğa insanı anlatan bir sanat dalıdır.” biçiminde özetlenebilir. Çocuğun karşılaştığı bu edebiyat yapıtlarının onun gelişiminde ve yaşamı tanımada önemli bir yerinin olduğu bilinmektedir. Ayrıca çocukla buluşan bu yapıtların çocuğa göre, onun dil ve anlam evrenine seslenen yapıda olmasının gerekliliği belirtilmektedir. Bu nedenle insanca duyarlıklarını geliştirme evresinde olan çocukla buluşturulan yapıtların konu ve izlekleri, dil ve anlatım özellikleri, kahramanları ve resimleri sanatçı duyarlılığıyla yapılandırılmalıdır. Çocuğun kendisini ve çevresini anlamlandırma, eleştirme, sorgulama sürecinde karşılaştığı kitaplardaki karakterlerin de onun duygu ve düşünce dünyasının derinliklerine inip çocuğu etkileyebileceği alanyazında belirtilmektedir. Çocuk, kitaptaki yetişkin karakterleri model alabileceği gibi, çocuk karakterlerle de özdeşim kurabilir. Bu nedenle çocuk kitaplarında yer alan karakterlerin, çocuğun yaşamına, dil ve anlam evrenine uygun nitelikte olması önemlidir (Dilidüzgün, 2003: 41; 2007b: 22; Aslan, 2006, 2007b; Şirin, 2007; Yılmaz, 2012; Sever, 2015).

Sever (2015)’e göre, çocuk edebiyatının, çocuğun insan ve yaşam gerçekliğiyle ilgili değerler oluşturmada önemli bir etkisi vardır. Çocuk, bulunduğu kitaplardaki karakterlerin duygu, düşünce ve davranışlarına öykünebilir. Bu modellerin, çocuk gerçekliğine uygun ve onların girişimciliğini destekleyecek nitelikteki eylemleri, çocukları da benzer davranışlara yönlendirebilir.

Yapıtlarda okuru kurguya ortak kılan ve çeşitli özelliklerle geliştirilen karakterler, yazarın yaşamdan esinlenme ve deneyimlerinden yararlanma süreciyle ortaya çıkar. Bu sürecin sonunda çocuk, ilgi ve gereksinimlerine seslenen, merak duygusunu devindirerek onu kitap okumaya yönlendiren, yaşamda karşılaşılabileceği olay ve durumlarla benzer biçimde olan karakterlerle buluşur. Böylece duygudaşlık kurabileceği ya da model alabileceği karakterler aracılığıyla çocuk, karşılaşılabileceği olaylara nasıl çözüm yolları bulacağı konusunda duygu ve düşünce üretirken, çevresindeki insanların farklılıklarına, doğaya ve hayvanlara, kısaca “yaşama” karşı duyarlılık edinebilir. Tüm bu süreçlerde çocuğun kitaplarda karşılaştığı karakterlerin önemli bir yeri bulunmaktadır (Özdemir, 2002a, 2002b; Sever, 2007a; Sever vd., 2007b; Aslan, 2007a).

Çocukların, kitaplar aracılığıyla bulunduğu karakterler, onların yeni yaşantılar edinmelerine olanak sağlar. Bu bağlamda çocuğa seslenen kitaplardaki karakterlerin çocuk gerçekliğine uygun bir çerçevede geliştirilmesi gerekir. Bu gereklilikle karakterlere yüklenen cinsiyet rolleri de çocuğa göre bir nitelikte yapılandırılmalıdır. Bu rollerin nasıl biçimlendiği, kurgu içerisinde kadın ve erkeğin duruşunun, çocuğun bu konudaki bakış açısını da etkileyebileceği bilinmektedir.

Bu bağlamda, 1980-2012 döneminde çocuğa seslenen romanlarda geliştirilen kadın ve kız karakter çerçevelerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi, araştırmanın amacını oluşturmaktadır. Araştırmada “kadın” ve “kız” biçiminde iki ayrı ifadenin kullanılmasıyla incelenen kitaplarda yer alan yetişkin ve çocuk karakterlerin ayrılması sağlanmıştır. Çalışmada belirtilen amaca ulaşılması sürecinde şu sorulara yanıt aranmıştır:

1980-2012 dönemi çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakterlerin,

1. Sosyal yaşamdaki yerleri nasıl biçimlendirilmiştir?
 - a. Kadın karakterlerin iş yaşamındaki yerleri nasıl biçimlendirilmiştir?
 - b. Kız karakterlerin okul yaşamındaki yerleri nasıl biçimlendirilmiştir?
2. Aile içindeki yerleri nasıl biçimlendirilmiştir?
3. Çevresine (insanlara/doğaya/hayvanlara) karşı tutumları nasıl biçimlendirilmiştir?
4. Kültürel ve sanatsal yaşamdaki yerleri nasıl biçimlendirilmiştir?
5. İncelenen dönem çerçevesinde benzerlik gösteren ya da değişen özellikleri nelerdir?

1980-2012 dönemi çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakterler,

6. Çocuk ve yaşam gerçekliğine uygun nitelikte midir?
7. Çocuğun model alabilmesi ve özdeşim kurabilmesi açısından uygun nitelikte midir?
8. Cinsiyete yüklenen roller bağlamında nasıl çerçevelenmiştir?

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu çalışma tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. 1980-2012 dönemi çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakter çerçevelerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi sürecinde ise içerik çözümlemesi yöntemi kullanılmıştır.

Araştırmada İncelenen Kitaplar

Bu araştırmada seçkisiz örnekleme yöntemlerinden, tabakalı örnekleme yöntemi kullanılarak 1980-2012 döneminde yayımlanan çocuk romanları, çalışmanın amacına uygun biçimde öncelikle üç alt tabakaya (1980- 1990 Dönemi, 1991- 2001 Dönemi, 2002- 2012 Dönemi) ayrılmıştır. Ardından her bir alt tabaka için kadın ve kız karakterlerin ana karakter olduğu/kurgu içerisinde öne çıktığı tüm çocuk romanları, ulaşılabilen ilk basım yılları ve türleri (yerli/çeviri) dikkate alınarak listelenmiştir. Belirlenen listelerdeki romanların ulaşılabilirliği basım yıllarına göre farklılıklar göstermiştir. Alanyazında tabakalara giren örneklem sayılarının farklılaştığı durumlarda her tabakayı temsil eden benzer örneklem sayılarına ulaşabilmek için en küçük alt gruba sahip olan tabakanın temel alınabileceği ve betimsel çalışmalar için örneklem büyüklüğünün hesaplanması sırasında, her tabakadan en az %20'lik bir oranın temel alınmasının gerektiği belirtilmektedir (Balci, 2001). Böylece kadın ve kız karakterlerin öne çıktığı 26 çocuk romanına ulaşılabilen 1980-1990 dönemi sayıca alt grup olarak belirlenmiştir. Ardından bu grubun %25'inin alınmasıyla 14 (7 yerli + 7 çeviri) çocuk romanı, her grubun sayısını oluşturmuş ve üç dönemin incelenecek olmasıyla çalışmanın örnekleme 42 (14x3) çocuk romanı olarak belirlenmiştir.

Oluşturulan listelerden incelenecek olan romanların seçimi sırasında ise üç alan uzmanının görüşleri alınmıştır. Her döneme ilişkin yapılacak kitap seçimi sırasında alan uzmanlarından, yerli ve çeviri edebiyat yapıtlarının sayıca eşit oranda olmasına ve her dönemden seçilecek olan 14'er kitabın olabildiğince farklı yazarlardan (her yazardan en fazla iki kitap biçiminde) seçilmesine dikkat etmeleri istenmiştir. Yapılan uzman değerlendirmeleri sonucunda görüş birliğine varılan romanlar belirlenerek çalışmada incelenecek olan romanlara ulaşılmıştır.

Veri Toplama Aracı

Çalışmanın verilerine, araştırmacı tarafından geliştirilen 5 farklı çizelge ile ulaşılmıştır. Bu çizelgelerde kadın ve kız karakterlerin tüm özelliklerine ulaşabilmek için "iş ve okul yaşamındaki, aile içindeki, kültürel/sanatsal yaşamdaki yerleri ile çevrelerine (insanlara/doğaya/hayvanlara) karşı tutumları" incelenmiştir. Çizelgelerin oluşturulmasında kadın ve kız karakterlerin yaşamlarına özgü daha ayrıntılı veriler elde edebilmek için 1., 2. ve 3. çizelgelerdeki maddelerde farklılıklara yer verilmiştir (Örneğin, "kadın" karakter "iş yaşamında" incelenirken, "kız" karakter "okul yaşamında" incelenmiştir.) Kadın ve kız karakterler için aynı özelliklerin irdelendiği 4. ve 5. çizelgelerde ise benzer maddeler kullanılmıştır. Ayrıca incelenen üç ayrı döneme, çizelgelerde ayrı sütunlarla yer verilmiş, her sütun da kendi içinde "yerli-çeviri" olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

Pilot Uygulama

Bu süreçte örnekleme yer almayan biri çeviri, diğeri yerli olmak üzere iki çocuk romanıyla pilot uygulama yapılarak çalışmada kullanılacak olan çizelgelerin, karakterlerin incelenen özelliklerinin belirlenmesindeki işlevselliğine bakılmıştır. Bu uygulama sonrasında eksik olduğu görülen yanlar, yeni alt başlıkların ve çizelgelerin eklenmesiyle tamamlanmıştır. Var olan çizelgelere de gerekli görülen bazı yeni maddeler eklenmiştir. Örneğin, "Belirsiz" maddesi çizelgelere eklenmiş, böylece incelenen özelliklerin yer verilmediği durumlarda bile bu maddenin işaretlenmesiyle her türlü veri kaybı önlenmiştir. Ayrıca asıl uygulama sırasında, karakterin kurgudaki anlık değişimlerinden etkilenmemek için kitabın tamamı okunduktan sonra ve veri kaybını önlemek için de okumanın ardından en fazla 2 saat içinde çizelgelerin doldurulmasına karar verilmiştir.

Asıl Uygulama

Asıl uygulama sürecinde araştırmacı, çalışmada yer alan çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakterler belirlenen ölçütler doğrultusunda çizelgeler eşliğinde incelemiştir. Yapılan inceleme dönemler çerçevesinde gerçekleştirilerek öncelikle çalışmanın ilk (1980-1990) döneminde yer alan tüm çocuk romanları incelenmiş, ardından ikinci (1991-2001) ve üçüncü (2002-2012) dönemindeki romanlara geçilmiştir.

Yapılan inceleme sırasında pilot uygulama sürecinde alınan kararlar uygulanmış ve veri kaybı ile oluşabilecek karışıklığı önlemek için de 5 çizelge her roman için ayrı ayrı çıkartılarak örneklem sayısı doğrultusunda çoğaltılmış; böylece toplam 210 (5x42) çizelge üzerinde incelemeler yapılmıştır.

Güvenirlğe İlişkin Verilerin Toplanması

Çalışmada yapılan uygulamanın güvenilirliğine ilişkin veri toplayabilmek için her dönemde yer alan romanların en az %20'si eş zamanlı olarak araştırmacı dışında başka bir uygulamacı tarafından da incelenmiştir. Uygulamacılar arasındaki güvenilirlik (uyuşum yüzdesi) ise, Uyuşum Yüzdesi= Görüş birliği / görüş birliği + görüş ayrılığı X 100 formülü ile hesaplanmıştır (Tablo 1).

Tablo 1. Uygulamacılar Arası Güvenirlik Sonuçları

	1. Dönem	2. Dönem	3. Dönem	Toplam (\bar{x})
Yerli roman	% 80	% 85	% 85	% 83,3
Çeviri roman	% 85	% 85	% 90	% 86,6
Yerli - Çeviri birlikte (\bar{x})	% 82,5	% 85	% 87,5	% 85

Güvenirlik sonuçlarına göre, değerlerin %82,5 ile %90 arasında değiştiği görülmüş ve toplam güvenilirlik değeri ise %85 olarak hesaplanmıştır. Bu sonucun alan uzmanlarınca belirtilen (Tavşancıl ve Aslan, 2001) değer üstünde olmasıyla çalışmanın yeterli uygulama güvenilirliğine sahip olduğu belirlenmiştir.

Verilerin Analizi

Bu araştırmada içerik çözümlemesi tekniği kullanılarak 1980-2012 dönemi çocuk romanlarındaki "kadın ve kız karakterler" çözümleme birimi olarak belirlenmiştir. Yapılan çözümlemelerde öncelikle genel bir bakış açısıyla 32 yıllık dönemdeki kadın ve kız karakter çerçevelerinin özellikleri belirlenmiş, ardından ise her dönem ayrı ayrı kendi içinde ele alınarak karakter çerçevelerindeki değişim ve benzerlikler karşılaştırılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde 1980-2012 dönemi çocuk romanlarında yer alan 111 kadın ve 102 kız karakterin iş ve okul yaşamındaki, aile içindeki, kültürel/sanatsal yaşamdaki yerleri ile çevrelerine (insanlara/doğaya/hayvanlara) karşı tutumları çizelgeler yoluyla açıklanmıştır.

Araştırmada öncelikle 1980-2012 dönemi yerli ve çeviri çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakterler, iş ve okul yaşamlarının belirlenmesi amacıyla çeşitli değişkenler açısından ayrıntılı olarak incelenmiştir. Bu süreçte çocuk romanlarındaki kadın karakterlerin iş yaşamları, dört farklı başlık (Meslekler, Meslekteki başarı durumu, İş çevresi ile olan iletişimi ve Geleceğe bakış açısı) çerçevesinde incelenmiş ve elde edilen bulgular Tablo 2'de ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Kadın karakterlerin iş yaşamına ilişkin elde edilen bulgularda 1980-2012 dönemi tüm çocuk romanları birlikte düşünüldüğünde, kadın karakterlerin en çok "ev hanımı", en az ise "çocuk bakıcısı" oldukları görülmektedir. Ayrıca iş yaşamındaki başarı durumlarına ilişkin yapılan incelemelere bakıldığında kadın karakterlerin çoğunluğunun, mesleklerinde başarılı ve çevreleri tarafından sevilen bireyler oldukları görülmektedir. Bununla birlikte karakterlerin büyük çoğunluğunun geleceğe ilişkin bakış açılarına, kitaplarda belirli biçimde yer verilmemiştir.

Her on yıllık dönemler ayrı bir biçimde ele alındığında ise, öncelikle 1980-1990 dönemi çocuk romanları birlikte düşünüldüğünde, kadın karakterlerin en çok "ev hanımı", en az ise "mesleği belirtilmemiş çalışan" olarak yer aldığı görülmektedir. Dönemin çocuk romanları "yerli" ve "çeviri" olarak ayrı ayrı incelendiğinde de kadın karakterlerin en çok "ev hanımı" olarak kurgulandığı görülmektedir. Bu dönem çocuk romanlarında en az kullanılan meslek gruplarına bakıldığında ise, "yerli" çocuk romanlarında "mesleği belirtilmemiş çalışan", "çeviri" çocuk

romanlarında da “çocuk bakıcısı/ev işleri, temizlik görevlisi” nin kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca kadın karakterlerin çoğunluğunun, mesleklerinde başarılı ve çevreleri tarafından sevilen özellikle kurgulandığı da belirlenmiştir.

1991-2001 döneminin yerli ve çeviri çocuk romanları birlikte ele alındığında, kadın karakterlerin en çok ve eşit sayıda “ev hanımı” ve “mesleği belirtilmemiş çalışan”, en az ise “öğretmen” olarak kurgulandığı belirlenmiştir. Dönemin çocuk romanları ayrı ayrı ele alındığında, “yerli” çocuk romanlarında kadın karakterlerin en çok “mesleği belirtilmemiş çalışan” ve bir sonraki sıklıkta ise “ev hanımı” olarak kurgulandıkları görülmektedir. Ayrıca dönemin yerli çocuk romanlarında kadın karakterlerin, “çocuk bakıcısı/ev işleri, temizlik görevlisi” ve “öğretmen” mesleğinde kurgulanmadığı görülmektedir. “Çeviri” çocuk romanlarında ise kadın karakterler en çok “çocuk bakıcısı/ev işleri, temizlik görevlisi”, en az “mesleği belirtilmemiş çalışan” olarak belirlenmiştir. Tüm bu belirlemelere ek olarak dönemin kadın karakterleri bir önceki dönemde de görüldüğü gibi, hem tüm romanlar birlikte hem de “yerli” ve “çeviri” romanlar ayrı ayrı ele alındığında, çoğunlukla mesleklerinde başarılı ve çevreleri tarafından sevilen bireyler olarak kurgulanmıştır.

Tablo.2 1980-2012 Dönemi Çocuk Romanlarındaki Kadın Karakterlerin İş Yaşamındaki Yerlerinin Sıklık Dağılımı

Meslekler	1980-1990		1991-2001		2002-2012		Toplam	
	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	
Çeviri								
Ev Hanımı	10	7	4	6	12	7	26	20
Çocuk bakıcısı/ Ev işleri, temizlik görevlisi	2	5	-	7	2	-	4	12
Öğretmen	4	-	-	3	4	10	8	13
Mesleği Belirtilmemiş Çalışan	1	-	8	2	3	7	12	9
Belirsiz	-	-	-	2	4	1	4	3
Meslekteki Başarı Durumu								
	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	
Çeviri								
Başarılı	13	10	7	9	10	12	30	31
Başarısız	-	-	-	3	-	4	-	7
Belirsiz	4	2	5	8	15	9	24	19
İş Çevresi ile Olan İletişimi/İlişkisi								
	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	
Çeviri								
Çevresiyle İletişim Kurabilen/Çevresindekiler Tarafından Sevilen	15	5	7	9	22	16	44	30
Çevresiyle İletişim Kuramayan/Çevresindekiler Tarafından Sevilmeyen	2	3	1	5	-	6	3	14
Belirsiz	-	4	4	6	3	3	7	13
Geleceğe Bakış Açısı								

	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri
Çeviri								
Olumlu/Umutlu/Planlı	2	1	6	3	1	4	9	8
Olumsuz/Umutsuz/Plansız	1	1	-	1	-	2	1	4
Belirsiz	14	10	6	16	24	19	44	35

2002-2012 dönemi çocuk romanlarının tümü ele alındığında, en çok “ev hanımı”, en az ise “çocuk bakıcısı/ev işleri, temizlik görevlisi” kadın karakterlerin yer aldığı görülmektedir. Dönemin çocuk romanları “yerli” ve “çeviri” olarak ayrı ayrı ele alındığında, “yerli” çocuk romanlarındaki kadın karakterlerin, dönemin genel sonucuyla benzer biçimde kurgulandığı görülmektedir. “Çeviri” çocuk romanlarında ise en çok “öğretmen”, bir sonraki sıklıkta ise eşit sayıda “ev hanımı” ve “mesleği belirtilmemiş çalışan” kadın karakterler belirlenmiştir. Dönemin çeviri çocuk romanlarında “çocuk bakıcısı/ev işleri, temizlik görevlisi” kadın karaktere ulaşılmamıştır. Tüm bu belirlemelere ek olarak dönemin kadın karakterleri bir önceki dönemlerde de görüldüğü gibi, hem tüm romanlar birlikte hem de “yerli” ve “çeviri” romanlar ayrı ayrı ele alındığında, çoğunlukla mesleklerinde başarılı ve çevreleri tarafından sevilen bireyler olarak kurgulanmıştır.

Çalışmada incelenen kız karakterlerin okul yaşamlarına ilişkin belirlemeler ise beş alt başlık (Okula karşı tutum, Derslere karşı tutum, Derslerdeki başarı durumu, Okul çevresi ile olan iletişimi, Geleceğe bakış açısı) çerçevesinde yapılmıştır ve incelemelerden elde edilen bulgular ise Tablo 3’te ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Tablo.3 1980-2012 Dönemi Çocuk Romanlarındaki Kız Karakterlerin Okul Yaşamındaki Yerlerinin Sıklık Dağılımı

	1980-1990		1991-2001		2002-2012		Toplam	
Okula Karşı Tutum								
	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri
Çeviri								
Olumlu/İlgili	9	5	3	5	3	6	15	16
Olumsuz/İlgisiz	2	1	-	1	1	2	5	4
Belirsiz	5	5	6	14	11	21	22	40
Derslere Karşı Tutum								
	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri
Çeviri								
Olumlu/İlgili	9	3	3	4	1	5	13	12
Olumsuz/İlgisiz	1	1	-	1	1	3	2	5
Belirsiz	6	7	6	15	15	21	27	33
Derslerdeki Başarı Durumu								
	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri
Çeviri								
Başarılı	9	6	3	4	1	5	13	15
Başarısız	1	-	-	1	1	2	2	3
Belirsiz	6	5	6	15	15	22	27	42
Okul Çevresi ile Olan İletişimi/İlişkisi								
	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri
Çeviri								

Çevresiyle İletişim Kurabilen/Çevresindekiler Tarafından Sevilen	11	11	8	17	14	20	33	48
Çevresiyle İletişim Kuramayan/Çevresindekiler Tarafından Sevilmeyen	-	-	-	3	-	3	-	6
Belirsiz	5	-	1	-	3	6	9	6

Geleceğe Bakış Açısı

	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	
Çeviri								
Olumlu/Umutlu/Planlı	10	7	6	7	7	11	23	25
Olumsuz/Umitsuz/Plansız	-	1	-	-	-	-	-	1
Belirsiz	6	3	3	13	10	18	19	34

Kız karakterlerin okul yaşamına ilişkin yapılan çözümlenmelerden elde edilen bulgular için 1980-2012 dönemi tüm çocuk romanları birlikte düşünüldüğünde, kız karakterlerin çoğunluğunun okula ve derslere karşı tutumları ile derslerdeki başarı durumlarının belirsiz olduğu görülmektedir. İncelenen özellikleri belirtilen kız karakterlerin ise en çok olumlu tutumları olan, başarılı, çevresi tarafından sevilen ve geleceğe umutla bakan karakterler olduğu görülmektedir.

Her on yıllık dönemler ayrı bir biçimde ele alındığında ise, öncelikle 1980-1990 dönemi yerli ve çeviri çocuk romanları birlikte düşünüldüğünde, kız karakterlerin çoğunluğunun okula ve derslere karşı olumlu tutumları olan, başarılı, çevresi tarafından sevilen ve geleceğe umutla bakan karakterler olduğu görülmektedir.

1991-2001 döneminin yerli ve çeviri çocuk romanları birlikte ele alındığında, kız karakterlerin çoğunluğunun okul yaşamları başka bir deyişle okula ve derslere karşı tutumları, derslerdeki başarı durumları ve geleceğe bakış açıları belirgin bir biçimde anlatılmamıştır. Fakat dönemin kız karakterlerinin çoğunluğunun “çevresindekiler tarafından sevilen” bir özellikte geliştirildiği görülmektedir. Dönemin çocuk romanları “yerli” ve “çeviri” olarak ayrı ayrı ele alındığında ise “yerli” çocuk romanlarındaki kız karakterlerin çoğunluğunun okula ve derslere karşı “olumlu” tutum geliştirdiği ve derslerinde “başarılı” olduğu belirlenmiştir. “Çeviri” çocuk romanlarına bakıldığında ise bulguların yerli romanlarla tutarlılık gösterdiği belirlenmiştir. Bu belirlemeye ek olarak sadece bir çeviri romandaki karakterlerden birinin, okula ve derslere “olumsuz” tutum geliştiren ve derslerde “başarılı olmayan” biçimde kurgulandığı görülmüştür.

2002-2012 dönemi çocuk romanlarının tümü birlikte ele alındığında, bir önceki dönemde de görüldüğü gibi, kız karakterlerin çoğunluğu okul yaşamları ve geleceğe bakış açıları belirgin bir biçimde anlatılmamıştır. Fakat geliştirilen kız karakterlerin bu dönemde de “çevresindekiler tarafından sevilen” bir özellikte olduğu görülmektedir. Dönemin çocuk romanları “yerli” ve “çeviri” olarak ayrı ayrı ele alındığında ise iki “yerli” çocuk romanındaki sadece üç karakterin okula karşı “olumlu” tutum geliştirdiği görülmüş ve bu kitaplardan birinde yer alan bir kız karakterin ise derslere karşı “olumlu” tutum geliştirip derslerinde “başarılı” olduğu belirtilmiştir. “Çeviri” çocuk romanlarına bakıldığında ise kız karakterlerin okula karşı tutumlarının belirgin bir biçimde kurgulanmadığı, buna karşın karakterlerin çoğunluğunun çevresindekiler tarafından sevilen kişiler olarak geliştirildiği görülmüştür.

Çalışmada incelenen bir başka özellik ise 1980-2012 dönemi çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakterlerin aile içindeki yerleridir. Bu incelemeye ilişkin elde edilen bulgular Tablo 4’te sunulmuştur.

Karakterlerin aile içindeki yerlerine ilişkin elde edilen bulgularda 1980-2012 döneminin tüm çocuk romanları birlikte düşünüldüğünde, kadın karakterlerin aile içinde en çok “korumacı”, en az “şiddet gören” özellikte kurgulandığı görülmektedir. Kız karakterler ise en çok “söz hakkı olan”, en az da “şiddet gören” ve “babasıyla daha çok iletişim kuran” özellikte geliştirilmişlerdir.

Her on yıllık dönemler ayrı biçimde ele alındığında, 1980-1990 dönemi yerli ve çeviri romanlarındaki kadın karakterler aile içerisinde en çok “korumacı”, kız karakterler ise en çok “söz hakkı olan” bireyler olarak kurgulanmıştır. Bu dönem romanlarında en az kullanılan özellikler, kadın karakterler için “aile içinde şiddet gören”, kız karakterler için de “babası ile daha çok iletişim kuran” maddeleridir. Dönemin çocuk romanları “yerli” ve “çeviri” olarak ayrı ayrı ele alındığında, “yerli” romanlarda kadın karakterler en çok “korumacı” özellikte yer almıştır. Bir sonraki sıklıklarda da “söz hakkı olan” ve “çocuk bakımı/ev işleri ile tek başına ilgilenen” bireyler olarak kurgulanmıştır. En az ve eşit sayıda ise “otoriter/kuralcı” ve “aile içinde şiddet gören” yapılarda kadın karakterler belirlenmiştir. Kız karakterler için “çocuk bakımı/ev işleri gibi sorumlulukları almak zorunda bırakılan” ve “annesiyile daha çok iletişim kuran” maddeleri de yüksek sıklıklar arasında belirlenmiştir. “Çeviri” çocuk romanlarına bakıldığında, kadın karakterler en çok “korumacı” ve “çocuk bakımı/ev işleri ile tek başına ilgilenen”, kız karakterler ise “söz hakkı olan” bireyler olarak kurgulanmıştır. Çeviri romanlarda kadın ve kız karakterlerin, yerli romanlardan farklı olarak “söz hakkı olmayan” ve “aile içinde şiddet gören” özelliklerde kurgulanmadığı belirlenmiştir.

Tablo.4 1980-2012 Dönemi Çocuk Romanlarındaki Kadın ve Kız Karakterlerin Aile İçindeki Yerlerinin Sıklık Dağılımı

	1980-1990		1991-2001		2002-2012		Toplam	
Kadın								
	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	
Çeviri								
Söz Hakkı Olan	11	7	5	10	12	9	28	26
Söz Hakkı Olmayan	3		1	1		1	4	2
Otoriter/Kuralcı	1	4	1	4	1	6	3	14
Korumacı/Kısıtlayıcı	13	8	4	10	11	9	28	27
Sorumluluğun çoğunu çocuklara bırakan (Otoriter ya da korumacı olmayan)	-	-	-	2	1	1	1	3
Çocuk Bakımı/Ev İşleri ile Tek Başına İlgilenen	9	8	5	1	10	5	24	14
Çocuk Bakımı/Ev İşlerinde Yardım Alan (Yardım için “Eş, anne, yardımcı vb.”)	4	4	-	6	3	1	7	11
Aile içinde şiddet gören	1	-	-	-	-	-	1	-
Belirsiz	1	-	2	9	12	16	15	25
Kız								
	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	
Çeviri								
Söz Hakkına Sahip	9	10	4	11	11	9	24	30
Söz Hakkına Sahip Olmayan	4	-	1	-	-	1	5	1
Çocuk Bakımı/Ev İşleri Gibi Cinsiyete Yüklenen Görevlerde	7	1	-	-	1	-	8	1

Sorumluluk Almak Zorunda Bırakılan									
Erkek Akranlarına Göre Kısıtlanan	4	1	-	-	-	-	4	1	
Annesiyle Daha Çok İletişim Kuran	6	1	2	-	4	1	12	2	
Babasıyla Daha Çok İletişim Kuran	-	1	-	1	1	-	1	2	
Aile Bireyleriyle Eşit Ölçüde İletişim Kuran	4	8	3	4	6	4	10	16	
Aile içinde şiddet gören	3	-	-	-	-	-	3	-	
Belirsiz	6	1	3	13	6	20	15	34	

1991-2001 döneminin yerli ve çeviri romanları birlikte ele alındığında, bir önceki dönemde görüldüğü gibi, kadın karakterler aile içerisinde en çok “söz hakkı olan” ve “korumacı”, kız karakterler de en çok “söz hakkı olan” özellikte geliştirilmiştir. En az kullanılanlar ise kadın karakterler için “çocuklara sorumluluk veren anlayışta” ve “söz hakkı olmayan”, kız karakterler için de “şiddet gören” özellikleridir. Bir önceki dönemden farklı olarak bu dönemin romanlarında “şiddet gören” kadın veya kız karakter belirlenmemiştir. Ayrıca kız karakterlerin “erkek akranlarına göre kısıtlanan” ve “çocuk bakımı/ev işleri gibi işlerde sorumluluk almak zorunda bırakılan” bir anlayışta kurgulanmadığı da görülmektedir. Dönemin çocuk romanları “yerli” ve “çeviri” olarak ayrı ayrı ele alındığında, “yerli” romanlardaki kadın karakterler en çok ve eşit sayıda “söz hakkı olan” ve “ev işleri ile tek başına ilgilenen” özelliklerde kurgulanmıştır. “Çocuklara sorumluluk veren anlayışta” ve “çocuk bakımı/ev işlerinde yardım alan” özelliklerde ise kadın karakter yerli çocuk romanlarında belirlenmemiştir. Kız karakterlerin ise sadece bir yerli romanda “söz hakkına sahip olmayan” özellikte kurgulanmasıyla dönem romanlarında bu özelliğin en az kullanıldığı görülmüştür. “Çeviri” çocuk romanlarına bakıldığında, yerli romanlardan farklı olarak kız karakterler için “söz hakkına sahip olmayan” ve “annesiyile daha çok iletişim kuran” özelliklerinin kullanılmadığı belirlenmiştir.

2002-2012 dönemi çocuk romanlarının tümü birlikte ele alındığında, önceki dönemlerde olduğu gibi, kadın karakterlerin aile içerisinde en çok “söz hakkı olan” ve “korumacı”, kız karakterlerin de en çok “söz hakkı olan” özellikte geliştirildiği belirlenmiştir. En az kullanılanlar ise kadın karakterler için “söz hakkı olmayan”, kız karakterler için de “çocuk bakımı/ev işleri gibi işlerde sorumluluk almak zorunda bırakılan”, “söz hakkı olmayan” ve “babasıyla daha çok iletişim kuran” özellikleridir. Ayrıca dönemin romanlarında “şiddet gören” kadın veya kız karakter belirlenmemiştir. Dönemin çocuk romanları “yerli” ve “çeviri” olarak ayrı ayrı ele alındığında, hem “yerli” hem de “çeviri” romanlardaki kadın ve kız karakterlerin yukarıda belirtilen dönemin genel sonucuyla benzer bir biçimde geliştirildiği görülmüştür. Ayrıca yerli çocuk romanlarında “söz hakkı olmayan” kadın ve kız karakter belirlenmezken, incelenen çeviri romanlardan birinde, bir kadın ve bir kız karakter “söz hakkına sahip olmayan” özellikte yer almaktadır.

Tablo.5 1980-2012 Dönemi Çocuk Romanlarındaki Kadın ve Kız Karakterlerin Çevrelerine (İnsanlara/Doğaya/Hayvanlara) Karşı Tutumlarının Sıklık Dağılımı

Kadın	1980-1990			1991-2001			2002-2012					
	Yerli			Çeviri			Yerli			Çeviri		
	*V	*Y	*B	V	Y	B	V	Y	B	V	Y	B

Çevresindeki İnsanlara Sevgisi ve Onların Haklarına Saygı Duygusu	15 2	-	9	3	-	10	-	2	14 3	3	22 1	2	19	3	3	
Doğa Sevgisi	1	-	16 3	-	9	3	-	9	2	2	16	-	-	25	1 -	24
Hayvan Sevgisi	2	-	15 3	-	9	5	1	6	2	3	15	-	-	25	1 -	24

Kız

	Yerli			Çeviri			Yerli			Çeviri			Yerli			Çeviri		
	*V	*Y	*B	V	Y	B	V	Y	B	V	Y	B	V	Y	B	V	Y	B
Çevresindeki İnsanlara Sevgisi ve Onların Haklarına Saygı Duygusu	13	-	3 11	-	-	8	1	-	16 2	2	15	-	2	24	4	1		
Doğa Sevgisi	8	-	8	7	-	4	7	-	2	5	-	15	3 -	14	3	-	26	
Hayvan Sevgisi	8	-	8	8	-	3	6	-	3	10 -	10	3 -	14	7	-	22		
Karşı Cins Sevgisi /Aşk Duygusu	-	-	16	3 8	-	-	-	-	9 -	3	17	3	-	14	10	-	19	

*Var*Yok*Belirsiz

Çalışmada 1980-2012 dönemi çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakterlerin çevrelerine karşı tutumları da incelenmiştir. Bu inceleme üç farklı başlık (Çevresindeki insanlara sevgisi ve onların haklarına saygı duygusu, Doğa sevgisi ve Hayvan sevgisi) çerçevesinde gerçekleştirilmiş ve elde edilen bulgular Tablo 5'te ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Karakterlerin çevrelerine karşı tutumlarına ilişkin elde edilen bulgularda 1980-2012 dönemi tüm çocuk romanları birlikte düşünüldüğünde, kadın ve kız karakterlerin çoğunlukla çevrelerindeki insanlara karşı olumlu tutumlarının öne çıkarıldığı, fakat doğaya ve hayvanlara karşı tutumlarının özellikle kadın karakterlerde daha az vurgulandığı görülmektedir.

Her on yıllık dönemler ayrı bir biçimde ele alındığında, öncelikle 1980-1990 döneminin yerli ve çeviri romanları birlikte düşünüldüğünde, çevrelerine karşı tutumları belirtilen kadın ve kız karakterlerin çoğu, olumlu bir anlayışta kurgulanmıştır. Buna karşın kadın karakterlerde çevresine karşı olumsuz tutum geliştiren örnekler de yer alırken, kız karakterlerde herhangi bir olumsuz tutum belirlenmemiştir. Dönemin çocuk romanları "yerli" ve "çeviri" olarak ayrı ayrı ele alındığında ise "yerli" çocuk romanlarındaki 17 kadın karakterden sadece 2'sinin "çevresindeki insanlara sevgisinin ve onların haklarına saygı duygusunun" olmadığı belirlenmiş fakat kız karakterlerde bu durum görülmemiştir. 16 kız karakter içerisinden de sadece 8'inin "doğa" ve "hayvan" sevgisinin olduğuna kurguda yer verildiği belirlenmiştir. "Çeviri" çocuk romanlarında ise, 12 kadın karakterden sadece 3'ünün "çevresindeki insanlara sevgisinin ve onların haklarına saygı duygusunun" olmadığı görülmektedir. 11 kız karakterin de olumlu tutumlarla kurgulandığı görülürken, bunlardan 3'ünün yerli romanlardaki kız karakterlerden farklı olarak "karşı cins sevgisinin" de vurgulandığı belirlenmiştir.

1991-2001 döneminin yerli ve çeviri romanları birlikte ele alındığında, çevrelerine karşı tutumları belirtilen kadın ve kız karakterlerin çoğunun, olumlu bir anlayışta kurgulanmasıyla, bir önceki dönemle benzer olduğu görülmektedir. Buna karşın bir önceki dönemden farklı olarak bu dönemin kız karakterlerinde çevresine karşı olumsuz tutum da geliştiren örnekler belirlenmiştir. Dönemin çocuk romanları "yerli" ve "çeviri" olarak ayrı ayrı ele alındığında, "yerli" çocuk

romanlarındaki 12 kadın karakterden sadece 1 karakterin “hayvan sevgisinin” olmadığı belirlenmiştir. 9 kız karakter içinden de sadece 1 karakterin “çevresindeki insanlara” karşı olumsuz bir tutum içinde kurgulandığı görülmüştür. “Çeviri” çocuk romanlarındaki 20 kadın karakterden de 2’sinin “çevresindeki insanlara” karşı olumsuz bir tutum içinde olduğu belirlenmiştir. Yerli çocuk romanlarından farklı olarak çeviri romanlardaki 20 kız karakterden de 3’ünün “karşı cinse sevgisinin” belirtildiği görülmüştür.

2002-2012 dönemi çocuk romanlarının tümü birlikte ele alındığında, kadın ve kız karakterlerden çevrelere karşı tutumları belirtilenlerin, olumlu bir anlayışta geliştirildiği görülmektedir. Dönemin çocuk romanları “yerli” ve “çeviri” olarak ayrı ayrı ele alındığında, “yerli” çocuk romanlarındaki kadın karakterler için “doğa” ve “hayvan sevgisi” belirlenmemiştir. Kız karakterlerde de önceki dönemlerden farklı olarak “karşı cinse sevgisinin” vurgulandığı 3 karaktere ulaşılmıştır. “Çeviri” çocuk romanlarında ise, 25 kadın karakterden sadece 1’inde “doğa sevgisi” ve bir başkasında da “hayvan sevgisi” belirlenmiştir. 29 kız karakterden de 4’ünün “çevresindeki insanlara sevgisinin ve onların haklarına saygı duygusunun” olmadığı görülmüştür.

Çalışmada son olarak 1980-2012 dönemi çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakterlerin kültürel ve sanatsal yaşamdaki yerleri de farklı değişkenler açısından ayrıntılı olarak incelenmiştir. İncelemeler iki başlık (“Okumayı sevme/okuma kültürü edinip edinmeme” ve “Sanata ve kültürel etkinliklere duyarlı/istekli olup olmama”) altında yapılmış ve elde edilen bulgular Tablo 6’da ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Karakterlerin kültürel ve sanatsal yaşamdaki yerlerine ilişkin elde edilen bulgularda 1980-2012 dönemi tüm çocuk romanları birlikte düşünüldüğünde, kültürel ve sanatsal yaşamdaki yerleri belirtilen kadın ve kız karakterlerin çoğunlukla, kitap okuma alışkanlıklarının öne çıkarıldığı, öte yandan sanatsal ve kültürel etkinliklere duyarlıklarının daha az vurgulandığı görülmektedir.

Tablo.6 1980-2012 Dönemi Çocuk Romanlarındaki Kadın ve Kız Karakterlerin Kültürel ve Sanatsal Yaşamdaki Yerlerinin Sıklık Dağılımı

		1980-1990		1991-2001		2002-2012		Toplam		
		Kadın Karakterlerin Kültürel ve Sanatsal Etkinliklere Karşı Tutumu								
		Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli		
Çeviri	Etkin	Okumayı Seven/Okuma Kültürü Edinmiş	6	3	4	1	1	1	11	5
		Sanata ve Kültürel Etkinliklere Duyarlı/istekli	2	1	2	2	2	1	5	5
Edilgin	Edilgin	Okumayı Sevmeyen/Okuma Kültürü Edinmemiş	-	-	-	-	-	-	-	-
		Sanata ve Kültürel Etkinliklere Duyarsız/İsteksiz	-	-	-	-	-	-	-	-
		Belirsiz	11	8	8	18	23	22	42	48

Kız Karakterlerin Kültürel ve Sanatsal Etkinliklere Karşı Tutumu

Çeviri		Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	Çeviri	Yerli	
Etkin	Okumayı Seven/Okuma Kültürü Edinmiş	7	7	6	2	3	5	18	12
	Sanata ve Kültürel Etkinliklere Duyarlı/İstekli	3	2	4	3	9	2	9	14
Edilgin	Okumayı Sevmeyen/Okuma Kültürü Edinmemiş	1	-	-	-	-	-	1	-
	Sanata ve Kültürel Etkinliklere Duyarsız/İsteksiz	-	-	-	-	-	-	-	-
Belirsiz		8	4	3			11	22	40
				17			19		

Her on yıllık dönemler ayrı biçimde ele alındığında, 1980-1990 dönemindeki kadın ve kız karakterlerin çoğunlukla kültürel ve sanatsal etkinliklere karşı tutumlarının yerine, kitap okuma alışkanlıklarının daha çok öne çıkarıldığı görülmektedir. Dönemin “yerli” çocuk romanlarındaki kadın karakterlerde ise kültürel ve sanatsal etkinliklere karşı “edilgin” bir tutum geliştiren karakter belirlenmemiş, 16 kız karakterden sadece 1’i “okumayı sevmeyen” özellikle kurgulanmıştır.

1991-2001 dönemindeki kadın ve kız karakterlerin kitap okuma alışkanlıklarının yanında, bir önceki dönemden farklı olarak daha fazla sayıda karakterin sanata ve kültürel etkinliklere duyarlılığının öne çıkarıldığı görülmektedir. Ayrıca kültürel ve sanatsal etkinlikler için “edilgin” yapıda kurgulanan herhangi bir karakter de belirlenmemiştir. Dönemin çocuk romanları “yerli” ve “çeviri” olarak ayrı ayrı ele alındığında ise, “yerli” çocuk romanlarındaki 12 kadın karakterden 4’ü “okumayı seven”, bunlardan 2’si de “sanata ve kültürel etkinliklere duyarlı” bir yapıda kurgulanmıştır. 9 kız karakterin ise 6’sı “okumayı seven”, 4’ü de “sanata ve kültürel etkinliklere duyarlı” özellikle geliştirilmiştir. “Çeviri” çocuk romanlarındaki okumayı seven/kültürel etkinliklere duyarlı kadın ve kız karakterler ise sadece iki kitapta belirlenmiş ve bu özellikteki karakterlerin çeviri romanlarda sayıca daha az olduğu da görülmüştür.

2002-2012 dönemi çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakterlerin kültürel ve sanatsal yaşamda diğer dönemlerle benzer biçimde geliştirildikleri görülmüş, “edilgin” yapıda kurgulanan herhangi bir karakter belirlenmemiştir. Diğer dönemlerden farklı olarak ise, “etkin” yapıdaki kadın karakterlerin sayısında düşüş görülmektedir. Dönemin çocuk romanları “yerli” ve “çeviri” olarak ayrı ayrı ele alındığında, “yerli” çocuk romanlarındaki 25 kadın karakterden sadece 1’i “okumayı seven” ve “sanata/kültürel etkinliklere duyarlı” bir yapıda kurgulanmıştır. Kız karakterlerde ise incelenen özelliklerin daha belirginleştiği görülmüş ve 17 kız karakterden 5’i “okumayı seven”, 2’si de “sanata ve kültürel etkinliklere duyarlı” özellikle geliştirilmiştir. “Çeviri” çocuk romanları için de benzer özellikler belirlenmiş, 25 kadın karakterlerden sadece 1’i “okumayı seven”, 2’si de “sanata ve kültürel etkinliklere duyarlı” bir yapıda kurgulanmıştır. 29 kız karakterden ise 3’ü “okumayı seven”, 9’u da “sanata ve kültürel etkinliklere duyarlı” özellikle geliştirilmiştir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu bölümde 1980-2012 dönemi çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakter çerçevelerinin çalışmada incelenen özellikleri, ilgili dönemlerde belirlenen değişim ya da benzerlikleri bağlamında ayrıntılı olarak dört başlık altında tartışılmıştır.

1. 1980-2012 Dönemi Yerli ve Çeviri Çocuk Romanlarındaki Kadın ve Kız Karakterlerin İş ve Okul Yaşamlarındaki Yerleri

Yapılan incelemelerden elde edilen bulgulara bakıldığında, öncelikle 1980-2012 döneminin çocuk romanlarındaki kadın karakterlerin “iş yaşamında” çeşitli yönleriyle kurgulandıkları görülmektedir. Çocuk kitaplarında yer alan yetişkin karakterlerin de çocuk karakterler gibi onların duygu ve düşünce dünyalarına seslenen özelliklerde ve çocuğa göre bir anlayışla kurgulanmasının gerekliliği bilinmektedir. Çocukların yetişkin karakterleri model alabilecekleri unutulmadan, bu karakterler çocuğa uygun bir biçimde ve sanatçı duyarlılığıyla geliştirilmelidir. Ayrıca cinsiyete yüklenen genel anlayışlarla biçimlenmeyen, hiçbir inanç ya da ideolojinin güdümünde olmayan, özgür ve duyarlı karakterlerin çocuklarla buluşturulması alanyazında önemli bulunmaktadır (Crabb ve Bielawski, 1994; Poarch ve Monk-Turner, 2001; Kaya, 2007; Sever, 2007a, 2015; Sever vd., 2007b; Aslan, 2007a, 2014; Sever ve Aslan, 2012).

Yetişkin karakterlerin özellikleri için yukarıda belirtilenler doğrultusunda, bu çalışmada kadın karakterlerin öncelikle meslekleri, iş yaşamındaki varlıkları incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda, 1980-2012 döneminin çocuk romanlarındaki çalışan kadın karakter sayısının, günümüze doğru arttığı belirlenmiştir. Bu belirleme ile kadın karakter çerçeveleri için cinsiyete yüklenen genel algının 32 yıllık dönem içinde evrilip olumlanan bir anlayışa dönüştüğü, kadının iş yaşamında yer edindiği görülmüştür. Böylece okurun, iş yaşamında etkin rol alan özelliğiyle model alabileceği kadın karakterlerle buluşabileceği düşünülmektedir. Fakat incelenen tüm romanlar yerli ve çeviri olarak ayrı ayrı ele alındığında, kadın karakterlerin yerli romanlarda çoğunlukla çalışmadığı başka bir deyişle “ev hanımı” olduğu, çeviri romanlarda ise daha çok “çalışan” bireyler olarak yer aldığı görülmektedir. Böylece yerli romanlarda, cinsiyete yüklenen anlayışın yer aldığı, kadının iş yaşamında edilgin bir yapıda olup geleneksel olarak ev işlerini yapmakla yükümlü çerçevesinden öteye gidemediği görülmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen çocuk romanlarındaki kadın karakterlerin daha çok “ev hanımı” olarak kurgulanması, başka bir deyişle iş yaşamında daha az etkin rol alması, alanda yapılan diğer çalışmalarda (Crabb ve Bielawski, 1994; Turner-Bowker, 1996; Poarch ve Monk-Turner, 2001; Anderson ve Hamilton, 2005; Hamilton, Anderson, Broaddus ve Young, 2006; Vannicopulou, 2004; Çatalcalı Soyer, 2009; Köseleler, 2009; Aslan, 2010; Dilek, 2014) kadın karakterlerin de daha çok evde/kapalı yerlerde kurgulanarak anne rolünün öne çıkarılması, iş yaşamlarının çok kısıtlı tutulması ve sınırlı mesleklerde anlatılması sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Bu anlayışın ise çocuk edebiyatında olumlanmadığı, iş yaşamında kadının yer edinmemesinin çocuk için uygun bir model olma konusunda sorunlara yol açabileceği düşünülmektedir.

Kadın karakterlerin mesleklerine on yıllık dönemler çerçevesinde bakıldığında, 1980-1990 dönemindeki kadın karakter sayısının yarından fazlasının hem yerli hem de çeviri romanlarda “ev hanımı” olarak yer aldığı görülmektedir. Fakat bu oranın 1991-2001 ve 2002-2012 dönemi çocuk romanlarında azaldığı görülmektedir. Bu durumun nedeni de günümüze doğru, kadının iş yaşamındaki yerinin etkinleşmesi ve geleneksel anlayıştan uzaklaşılma çabalarının ortaya çıkması biçiminde açıklanabilir. Alanda yapılan bazı çalışmalarda da (Poarch ve Monk-Turner, 2001; Sever ve Aslan, 2012) bu çabanın belirlenmiş olmasıyla ortak sonuçlara ulaşıldığı görülmüştür. Böylece kadın karakterlerin, çocuk edebiyatında olumlanan bir anlayış çerçevesinde, iş yaşamında yer edinmiş, özgür bireyler olarak kurgulanma sürecine geçtikleri belirtilebilir.

Romanlarda sıklıkla geçen bir meslek olması nedeniyle “öğretmen”lik mesleği yapılan incelemeler sırasında ayrı bir biçimde ele alınmıştır. Çocuk edebiyatı yapıtlarındaki kadın karakterlerin incelendiği diğer çalışmalarda da (Çatalcalı Soyer, 2009; Köseleler, 2009; Dilek, 2014) “öğretmen”lik mesleğinin öne çıktığı belirtilmiştir. Öğretmen olan kadın karakterlerin ilk dönemden başlayarak kitaplarda yer alması önemli görülmektedir. Çocuk kitaplarında bu mesleğin üzerinde diğerlerine göre daha fazla durulmasının nedeni, çocukların, anne-

babalarından sonra model alabilecekleri en yakın yetişkinlerden biri olarak “öğretmenleri”ni görebileceklerinin düşünülmesi olarak belirtilebilir. Bu nedenle çocuğun, kitaplarda öğretmen olarak kurgulanan karakterlerle daha rahat bir bağ kurabileceği ve kendi yaşamıyla ilgili karşılaştırmalar yapabileceği düşünülebilir. Fakat bu belirleme, kitaplardaki kadın karakterlerin mesleklerinde bir sınırlamanın yapılması ve sadece “öğretmen” karakterlerin kurgulanması biçiminde anlaşılmalıdır. Aksine gerçek yaşamda kadınların edindiği birçok mesleğe kitaplarda yer verilmesi gerekirken incelenen romanlarda böylesine bir çeşitliliğin yer almadığı görülmektedir. İncelenen kitaplardan sadece birinde bir kadın karakter “kazıbilimci” olarak, bir başkasında “akademisyen” olarak, farklı bir kitapta da “dedektif” olarak yer almaktadır. Bu mesleklerin kadın karakterler yoluyla çocukla buluşturulması olumlanırken kullanılan mesleklerin çeşitliliğin artmasının ve bu çeşitliliğin her kitapta yer almasının gerekliliği de belirtilmelidir. Çünkü çocuk, kadın karakterleri çeşitli mesleklerde tanıyabilirse hem o meslekler konusunda düşünce edinebilir hem de kurgudaki karakteri model alıp kadınların yaşamdaki yerleri konusunda algısını geliştirebilir.

1980-2012 döneminin çocuk romanlarındaki kadın karakterlerin meslekteki başarı durumlarına ve iş çevresi ile olan iletişimlerine bakıldığında ise, büyük oranda “olumlu” bir çerçeve çizildiği görülmektedir. Böylece kadın karakterlerin genellikle “başarılı” ve “çevresi tarafından sevilen” bireyler olarak kurgulanmaları, idealize edilmiş, gerçek yaşamın olumsuzluklarından uzak olan karakterlerin çocukla buluşturulduğunun düşünülmesine yol açabilir. Fakat çeviri çocuk romanlarında bu anlayışın az sayıda da olsa başarısızlıklar ve çevresiyle olumsuzluklar yaşayan bazı kadın karakterlerin kurgulanmasıyla değiştirilmeye çalışıldığı düşünülmektedir. Her on yıllık dönem ayrı ayrı ele alındığında, üç dönem için de yerli ve çeviri tüm romanlardaki kadın karakterlerin başarılı ve çevresindekiler tarafından sevilen özellikte geliştirilerek dönemin genel sonucuyla tutarlı olduğu görülmüştür. Yıllara göre kadın karakterlerin belirtilen özelliklerinde sayıca değişiklikler görülmesine karşın, ilgili dönemlerin genel dağılımlarına bakıldığında ise büyük ölçüde benzer oldukları belirlenmiştir.

Sonuç olarak, incelenen romanlardaki kadın karakterlerin çoğunlukla çalışan bireyler olarak kurgulanmaları olumlanırken büyük bir oranda olumsuzluklardan uzak, kimseyle sorun yaşamayan, başarısızlık nedir bilmeyen, yaşamdan kopuk bir yapıda kurgulanmalarının ise onları inandırıcılıktan uzaklaştırabileceği söylenebilir. Fakat bu düşünceden yola çıkılarak çocuk kitaplarındaki karakterlerin tamamen olumsuzluklar yaşayan özellikte kurgulanmasının daha uygun olabileceği anlaşılmalıdır. Belirtmek istenen, gerçek yaşamda olduğu gibi bazı durumlarda olumsuzlukların da yaşanabileceği fakat yapıcı çözüm yolları üretmek bu durumların da üstesinden gelinebileceğinin çocuk kitaplarında yer alan karakterler yoluyla okura sezdirilmesinin gerekliliğidir.

Belirtilen başlık altında kız karakterlerin “okul yaşamındaki yerleri” de çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Çocuğun özdeşim kurabileceği bu karakterlerin, onların dil ve anlam evrenlerine seslenen biçimde geliştirilmesinin gerekliliği bilinmektedir. Böylece yaşamın içinden ve çocuğun dilinden konuşabilen karakterlerin oluşturulmasıyla, çocuğun ilgi ve gereksinimlerine seslenilebilir. Bunun için de karakterlerin ideal tip olmaktan uzaklaştırılmasının, çocuğun günlük yaşamında başına gelebileceklerin başka bir deyişle başarılarının yanında başarısızlıklarının da kurguda yer almasının önemli olduğu belirtilebilir. Böylece çocuğun, kitaptaki karakterlerin olumsuz durumların üstesinden gelme sürecini de izlemesiyle kendi sorun çözme becerilerini geliştirebileceği düşünülmektedir (Neydim, 2000; Zivtçi, 2005; Sever, 2007a; Sever vd., 2007b; Aslan, 2007a, 2013a, 2013b, 2013c; Karataş, 2014; Yılmaz ve Kılıç, 2015).

Tüm bu belirlemeler kapsamında 1980-2012 döneminin çocuk romanlarına bakıldığında, kız karakterlerin genellikle okula ve derslere karşı tutumları ile derslerdeki başarı durumlarının belirtilmediği görülmektedir. Bunun nedeninin çocuğun farklı konularla ilgisini çekmek ve kitaba sevgi duymasını sağlamak olabileceği düşünülebilir. Fakat incelenen tutumları belirtilen karakterlerin çoğunun, derslere ve okula karşı olumlu bir tutum içinde ve derslerinde başarılı bir çerçevede kurgulandıkları belirlenmiştir. Bu durum yine idealize edilmiş tiplerin çocuk kitaplarında daha çok kullanıldığı bir göstergesi olabilir. Bu anlayışla kurgulanan kız karakterler alanda yapılan diğer çalışmalarda da (Neydim, 2000; Zivtçi, 2005; Karataş, 2014; Yılmaz ve Kılıç, 2015) belirlenmiştir. Ayrıca yaşamında başarısızlıklarla karşılaşmamış bir

karakterin çocuğun gözünde inandırıcı olamayacağı da düşünülmektedir. Bu açıdan bakıldığında incelenen romanlardaki kız karakterlerin, çocuk gerçekliğine uygun bir yapıda tam anlamıyla kurgulanmadığı belirtilebilir. Oysa karakterler, yaşadıkları sorunlar ve onları çözme sürecindeki becerilerinin de anlatılmasıyla çocuğa uygun biçimde geliştirilebilir.

İncelenen kitaplarda okula ve derslere karşı olumsuz tutum içinde geliştirilen kız karakterlerin sayısının dönemlere göre değişiklik gösterdiği ve bu özellikteki karakterlerin çoğunun son dönem romanlarında yer aldığı belirlenmiştir. 1980-1990 döneminde üç kız karakter okulu ve dersleri sevmeyen özellikte geliştirilmiş, bunlardan biri aynı zamanda derslerinde başarısız olarak da kurgulanmıştır. 1991-2001 döneminde ise sadece bir çeviri romandaki bir kız karakterin belirtilen olumsuz tutumlar içinde geliştirildiği görülmüştür. Bu dönemde yerli çocuk romanlarında okula karşı “olumsuz” tutum geliştiren hiçbir karakter olmamasına karşın, 2002-2012 dönemindeki bir kız karakter okula karşı “olumsuz” tutum geliştirip dersleri sevmeyen ve derslerde başarılı olmayan bir çerçevede geliştirilmiştir. Benzer özellikteki kız karakterler incelenen son dönemin üç çeviri kitabında da belirlenmiştir. Böylece okula ve derslere olumsuz tutum da geliştirip başarısızlıklar yaşayan kız karakterlerin de çocukla buluşturulması, günümüze doğru “ideal çocuk” anlayışından uzaklaşılma çabalarının ortaya çıktığının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Bu değişimle kitaplardaki karakterlerin yaşama, çocuğa ve gerçeğe daha yakın olması sağlanabilir. Çünkü nasıl her çocuk tek tipleştirilemezse, her karakter de aynı biçimde ele alınamaz ve ancak, bu yollarla çocuğa uygun karakterlerin geliştirilebileceği düşünülmektedir. Fakat çocuğun yaşamında olan ve onunla kitaplarda buluşturulabilecek bu olumsuz tutumların da çocuğa uygun, onun anlam evrenine zarar vermeyecek, aksine olumsuzluklarla nasıl başa çıkabileceğini ona duyumsatabilecek bir yapıda olmasının gerekliliği unutulmamalıdır.

İncelenen kitaplarda kız karakterlerin çoğunluğunun aynı zamanda çevresindekiler tarafından sevilen özellikte kurgulandığı görülmektedir. Bu değişimde de yine olumsuzluklar yaşayan karakterlerin çok az sayıda olduğu belirlenmiştir. Fakat az sayıda olmasına karşın çevresindekiler tarafından seilmeyen karakterlerin sadece 1991-2001 ve 2002-2012 dönemi çeviri çocuk romanlarında yer alması da ilgi çekicidir. Çocuk kitaplarında olumsuz karakterlerin de yer edinebileceği, bunun yaşam gerçekliğine daha yakın bir durum olabileceği anlayışının sadece birkaç çeviri romanda belirlendiği söylenebilir. Her on yıllık dönem (1980-1990, 1991-2001, 2002-2012) ayrı ayrı ele alındığında, her üç dönem için de yerli ve çeviri tüm romanlarda kız karakterlerin okulu ve derslerini seven, başarılı ve çevresindekiler tarafından sevilen özellikte geliştirildiği görülmüştür. Kız karakterin belirtilen özelliklerinde yıllara göre sayıca değişiklikler görülmesine karşın, dönemlere göre büyük ölçüde benzer oldukları belirlenmiştir.

Sonuç olarak, 32 yıllık bir dönemin çocuk romanlarındaki kız karakterlerin, daha çok olumlu özellikler çerçevesinde geliştirilmesi, çocuğun olumlu kişiliklerle özdeşim kurmasını sağlayabileceği düşünülerek yapılandırılmış olabilir. Fakat bu anlayışın çocuk ve yaşam gerçekliğinden uzaklaşmadan, inandırıcı bir biçimde ve çocuğa sadece olumlu örnekleri değil, olumsuzları da sezdirerek ya da olumsuz durumlarla karşılaştıklarında nasıl çözüm yolları üretebileceklerini de karakterler aracılığıyla göstererek yapılandırılmasının daha uygun olabileceği düşünülmektedir.

2. 1980-2012 Dönemi Çocuk Romanlarındaki Kadın ve Kız Karakterlerin Aile İçindeki Yerleri

Yapılan incelemelerden elde edilen bulgulara bakıldığında, 1980-2012 döneminin çocuk romanlarında kadın ve kız karakterler aile içinde kimi zaman olumlu kimi zaman olumsuz özellikte kurgulanmıştır. Bu özellikler alan uzmanları tarafından da farklı yönleriyle ele alınarak çocuk kitaplarındaki karakterlerin özgürlüklerinin kısıtlanmaması, herhangi bir yetkeye bağımlı kılınmaması, kendilerini gerçekleştirebilecekleri yaşam alanlarının sağlanması önemli bulunmaktadır. Ayrıca özellikle kadın ve kız karakterlerin, cinsiyete yüklenen işlerde aldıkları sorumlulukların ve aile içindeki haklarının demokratik bir biçimde çerçevelenmesinin gerekliliği de önemli özelliklerden biridir. Karakterlerin ancak bu duyarlıklar bağlamında kurgulanmasıyla, çocuğun model alabileceği ve özdeşim kurabileceği uygunlukta geliştirilmiş olacakları

belirtilebilir. Alan uzmanlarınca çocuk kitaplarında yer alan yetişkin karakterlerin baskıcı, kuralcı, çocuğa sorumluluk vermeyen özellikte kurgulanmalarının uygun olmayacağı belirtilirken çocuk okurun, model alabileceği bu karakterleri çocuğu anlayan, önceleyen tutumlarda tanınmasıyla, onları daha rahat içselleştirebileceği düşünülmektedir (Sever, 1995, 2005a, 2005b, 2007a, 2013, 2015; Sever ve Aslan, 2012; Aslan, 2010, 2013b, 2014).

1980-2012 döneminin çocuk romanlarına bakıldığında, yukarıda belirtilenlere uygun olan ve olmayan çeşitli karakterlerin geliştirildiği görülmüştür. 32 yılı kapsayan bu dönemin romanlarındaki kadın karakterlerin çoğunun “korumacı” özellikte geliştirilmesi, geleneksel anlayışın sıklıkla yer aldığı bir göstergesi olarak düşünülebilir. Fakat çocuk haklarını göz ardı edebilecek “otoriter” kadın karakterlerin sayıca daha az oluşu da olumsuz bir özellik olarak görülmektedir. Çünkü çocuk karakterin, devingen yapısı gereği keşfetmek istediğinde karşılaşacağı otoriter bir anlayış onu baskı altına alabilir. Bir sonraki sıklıkta ise kadın karakterlerin söz hakkı olan bir çerçevede kurgulandığının belirlenmesi, yine çocuğa uygun bir anlayışla seslenebilecek karakterlerin varlığını göstermesi açısından önemli görülmektedir. Fakat cinsiyete yüklenen işlerin dağılımına bakıldığında, ev işlerini genellikle tek başına yapan kadın karakterlerin geliştirilmesi, geleneksel anlayışın da bir yandan süregeldiğini ortaya çıkarmaktadır. Elde edilen bu sonuç, konuya ilişkin yapılmış olan bazı araştırmaların bulgularıyla da benzerlik göstermektedir (Crabb ve Bielawski, 1994; Poarch ve Monk-Turner, 2001; Anderson ve Hamilton, 2005; Hamilton, Anderson, Broaddus ve Young, 2006; Aslan, 2010; Sever ve Aslan, 2012). Özellikle ev içinde yaşam bulan bu anlayışın, kadın-erkek eşitsizliğinin en rahat biçimlendiği durumların ortaya çıkmasına neden olabileceğinden çocuk kitapları için uygun bulunmamaktadır.

Kız karakterler ise 1980-2012 dönemi genel çerçevesinde en çok söz hakkı olan özellikte kurgulanmıştır. Bu özellik, çocuğun özdeşim kurabileceği karakterler için olumsuz olarak kendini gerçekleştiren bireylerin çocukla buluşturulması açısından önemli görülmektedir.

Her on yıllık dönem ayrı ayrı ele alındığında, yıllara göre dağılımında anlamlı farklılık görülen özelliklerden biri kadın ve kız karakterlerin aile içinde “şiddet görme” durumudur. Bu özelliğin sadece yerli romanlarda görülmesi de önemli bir sonuç olarak belirlenmiştir. Şiddetin hiçbir biçimde çocukla buluşturulması uygun bulunmazken 1980-1990 döneminde şiddet gören kadın ve kız karakterler üç yerli romanda belirlenmiştir. Ayrıca bu romanlarındaki kadın ve kız karakterlerin cinsiyetleri nedeniyle şiddete karşı gelemeyişleri ve çevresindekiler tarafından korunmamaları da bu durumun sıradanlaştırıldığını göstermektedir. İlk dönem romanları için yapılan bu belirlemeler, çocuğa görelilik ilkesine uygun olmayacak özelliktedir. Fakat 1991-2001 ve 2002-2012 dönemlerinin romanlarındaki hiçbir karakterin şiddet görmemesi, cinsiyet üzerinde biçimlendirilen baskıcı anlayışın değişim gösterdiği yönünde yorumlanabilir. Böylece çocuğun gelişimi açısından uygun olmayan karakterlerle karşılaşmasını önlemek için duyarlı olunması gereken en önemli konulardan biri olan “şiddet”in kullanımında, incelenen kitaplar aracılığıyla geçmişten günümüze doğru iyileştirme çabalarıyla belirgin adımların atıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

İncelenen romanların on yıllık dağılımlarında “otoriter” ya da “korumacı” olmak yerine “çocuğa sorumluluk veren” anlayıştaki kadın karakterlerin sayıca az olması dikkat çekicidir. Belirtilen özellikteki kadın karakterin 1980-1990 döneminde kurgulanmaması, ilk dönem romanlarının geleneksel yapıya daha yakın bir biçimde oluşturulduğunun göstergelerinden biri olarak düşünülebilir. 1991-2001 döneminde ise sadece bir çeviri romanda, 2002-2012 döneminde de hem yerli hem çeviri romanlarda sözü edilen özellikteki kadın karakterler belirlenmiştir. İncelenen kitaplardaki kadın karakterlerin çocuğu özgür bırakan, kendi kararlarını verebilmesine olanak sağlamak amacıyla çocuğa sorumluluk veren duyarlılıkta sayıca az kurgulanmasının bir eksiklik olduğu belirtilebilir. Çünkü çocuğun model alabileceği kadın karakterlerin belirtilen yapıda, çocuğun haklarına duyarlı, onun kendisini gerçekleştirmesine olanak sağlayan bir anlayışta kurgulanmasının, çocuğa görelilik ilkesi bağlamında yapıtlarda daha çok yeğlenmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Kız karakterler için dönemlere göre belirginleşen özelliklere bakıldığında, “söz hakkı olmayan” karakterler 1980-1990 ve 1991-2001 dönemlerinde sadece yerli romanlarda görülmektedir. Bu dönemlerde genel olarak çeviri romanlarda belirtilen özelliğe yer

verilmeyişinin olumlanmasıyla birlikte 2002-2012 döneminin bir çeviri romanında yer alan bir kız karakterin aile içinde söz hakkının olmaması ise dikkat çekicidir. Yerli romanlarda da son dönemde bu özellikte kız karakterin kurgulanmaması, cinsiyete yüklenen genel anlayışın değişim gösterdiği yönünde yorumlanabilir.

Bir başka önemli sonuç ise kız karakterlerin aile içinde cinsiyete yüklenen işlerde sorumluluk almak zorunda bırakılması durumundadır. Bu sonuç alanda yapılan başka çalışmaların (Cengiz, 2000; Köşeler, 2009) bulgularıyla benzerlik göstermektedir. Belirtilen özellikteki kız karakterler 1980-1990 döneminin yerli romanlarında azımsanamayacak sayıda belirlenmiştir. 1991-2001 döneminde ise belirtilen özellikte kız karakter görülmemiş, 2002-2012 döneminde de sadece bir yerli romanda bir kız karakter belirlenmiştir. Böylece cinsiyete yüklenen ev işi yapma algısının kız karakterler üzerinde değişim göstermeye başladığı söylenebilir.

Değişimin yaşandığı bir başka özellik de kız karakterlerin erkek akranlarına göre kısıtlanma durumudur. Bu özellikteki kız karakterlere sadece 1980-1990 döneminin hem yerli hem çeviri romanlarında yer verilmiştir. Bu karakterlerin yerli romanlarda sayıca daha fazla olması da cinsiyet üzerindeki algının, yerli romanlarda daha baskın olduğu biçiminde yorumlanabilir. Fakat 1991-2001 ve 2002-2012 dönemlerinde erkek akranlarına göre kısıtlanan herhangi bir kız karakterin belirlenmemesi, kız karaktere yüklenen baskıcı anlayışın değişiminin sonucu olarak görülebilir.

Sonuç olarak, incelenen romanlarda kadın ve kız karakterlerin aile içinde söz hakkına sahip bireyler olarak kurgulanması olumlu bulunmaktadır. Buna karşın cinsiyete yüklenen genel algının (şiddet, erkek akranlarına göre kısıtlanma ve cinsiyete yüklenen işler açısından) çocuğa uygun olmayan özellikte olması eleştirilen yanlardan biri olmuştur. Fakat bu algının dönemlere göre gösterdiği olumlu değişim (günümüze doğru belirtilen özellikteki karakter sayılarının azalması) ise karakter çerçevelerinin gelişimi açısından önemli görülmektedir.

3. 1980-2012 Dönemi Çocuk Romanlarındaki Kadın ve Kız Karakterlerin Çevrelerine Karşı Tutumları

1980-2012 döneminin çocuk romanlarındaki kadın ve kız karakterlerin çevrelerine karşı tutumlarına bakıldığında, genel olarak olumlu yönde bir tutum belirlenmiştir. Çevresindeki insanlara, doğaya ve hayvanlara karşı olumlu tutum geliştiren, korumacı, duyarlı karakterlerin çocukla buluşturulması, onun çevresine karşı duyarlılık edinebilmesi için önemli görülmektedir. Böylece çocuğa ne yapacağını doğrudan iletilerle sunmak yerine, dolaylı olarak, kurgulanan karakterler aracılığıyla sezdirme olanağı bulunabilir.

Tüm bu belirlemeler kapsamında 1980-2012 dönemi romanlarındaki kadın ve kız karakterlerin çoğunun, çevresindeki insanlara sevgi ve saygı duyan anlayışta geliştirildikleri belirlenmiştir. Öte yandan bu duyarlılığı olmayan karakterlerin de çocukla buluşturulması yaşam gerçekliğinin yansıtılması açısından önemli bulunmuştur. Olumlu karakterlerin çocuklarla buluşturulması yeğlenirken olumsuz yapıdakilerin de kitabın ve karakterin inandırıcılığını yitirmemesi açısından kullanılmasının uygun olabileceği düşünülmektedir. Çevresine karşı olumsuz tutum içinde geliştiren bazı karakterlerin hem yerli hem de çeviri romanlarda belirlenmesinin, çocuğun doğru olanla olmayana sezebilmesine olanak sağlanabileceği söylenebilir.

Dönemin genel çerçevesinde belirlenen bir başka özellik ise, kadın karakterlerde doğa ve hayvan sevgisinin, kız karakterlere göre daha az vurgulanmasıdır. Kadın karakterlerin çevreye karşı duyarlılığının belirginleşmemesi, çocuğun bu karakterleri model alabileceği düşünüldüğünde olumlanmamaktadır. Fakat bu durumun, kitaplarda kadın karakterlerin kız karakterler kadar ayrıntılı anlatılmamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Bu nedenle kadın karakterlerin de çok yönlü bir biçimde, çeşitli özellikleriyle kurgulanmasının başka bir deyişle sadece çevresindeki insanlara değil, her türlü canlıya, doğaya ve hayvana da duyarlı yapıdaki karakterlerin çocukla buluşturulmasının daha uygun olabileceği düşünülmektedir. İncelenen romanlardaki kız karakterlerde ise durumun biraz daha olumlu bir biçimde yapıldığı görülmektedir. Kız karakterlerde daha fazla sayıda doğaya ve hayvanlara karşı duyarlı yapıda geliştirilen örnekler

belirlenmiştir. Böylece çocuğun özdeşim kurabileceği karakterlerin, her türdeki canlıyı önemseyen yapıda kurgulanmasıyla bu duyarlılığın okurla buluşturulduğu belirlenmiştir.

Her on yıllık dönem ayrı ayrı ele alındığında, kadın ve kız karakterlerin doğa ve hayvan sevgisinin dağılımlarının farklılaştığı görülmektedir. 1980-1990 ve 1991-2001 dönemlerindeki romanlarda, kadın ve kız karakterlerin doğaya ve hayvanlara karşı sevgisine benzer oranlarda yer verildiği görülmüş, 2002-2012 dönemi romanlarında ise bu özellikleriyle anlatılan karakterlerin sayısında düşüş belirlenmiştir. Bu belirleme son dönem romanlarındaki karakterlerin çevreye karşı duyarlıklarına yeterince yer verilmediğini göstermektedir. Fakat karakterlerin bu yönden eksik geliştirildiği düşünülerek ilk dönemlerdeki duyarlılığın çocuğa daha uygun görüldüğü belirtilebilir. Çünkü kitaplar aracılığıyla karşılaşılan bu karakterlerin, yaşamın her yönündeki duyarlılıklarıyla çocukla buluşturulmasının daha uygun olacağı düşünülmektedir.

İncelenen on yıllık dönemler çerçevesinde vurgulanması gereken bir başka özellik ise, kız karakterlerin karşı cinse duydukları sevginin belirtilmesi sürecinde görülmektedir. 1980-1990 ve 1991-2001 dönemlerinin çeviri romanlarında bu özellikte kız karakterler belirlenirken yerli romanlarda bu özellikte hiçbir örnek bulunamamıştır. Bunun nedeninin ise, yine cinsiyete yüklenen anlayış çerçevesinde kız karakterlerin âşık olmasının genel algı açısından olumlu olmayacağını düşünülmesi olabilir. Fakat 2002-2012 dönemindeki kız karakterlerin hem yerli hem çeviri romanlarda karşı cinse duydukları sevginin belirtilmesinin, genel algının değiştirilmesi yönünde olumsuz etkisi söylenebilir. Çünkü çocuğun okuduğu kitaptaki karakterlerle özdeşim kurması için, ona yaşamda var olan tüm duyguların sezdirilmesinin gerekliliği önemli görülmektedir.

Sonuç olarak, incelenen romanlardaki kadın ve kız karakterlerin çevrelerine karşı tutumlarının çoğunlukla olumlu bir biçimde kurgulanmış olması, çocuğun karakterleri örnek alması açısından olumlu bir yaşam gerçekliğinin okura yansıtılması doğrultusunda düşündürücüdür. Ayrıca karakterlerin doğaya ve hayvanlara karşı tutumlarının öne çıkarılmayışı, bu duyarlılığın göz ardı edilmesi üzerinde de önemle durulmalıdır. Fakat cinsiyete yüklenen bir algı olarak görülebilecek olan kız karakterlerin karşı cinse olan sevgileri çerçevesinde günümüze doğru olumlu bir değişimin belirlendiği söylenebilir.

4. 1980-2012 Dönemi Çocuk Romanlarındaki Kadın ve Kız Karakterlerin Kültürel ve Sanatsal Yaşamdaki Yerleri

Yapılan incelemelerden elde edilen bulgulara bakıldığında, 1980-2012 döneminin çocuk romanlarında kadın ve kız karakterlerin kültürel ve sanatsal yaşamdaki yerlerinden genel olarak söz edilmediği belirlenmiştir. Oysa çocuğun kitaplarda karşılaştığı karakterlerin kitap okumaya ve sanata karşı geliştirdikleri tutumlarının da kurguda sunulmasının uygun olabileceği düşünülmektedir. Çocuğun model alabileceği ya da özdeşim kurabileceği karakterlerin, kültürel ve sanatsal etkinliklere karşı olumlu tutumlarının kurgu içinde sezdirilmesinin, onun bu etkinliklere karşı duyarlı edinebilmesi için önemli olduğu belirtilebilir. Fakat incelenen diğer değişkenlerde olduğu gibi, bu değişkende de sadece olumlu tutumların çocukla buluşturulması bir gereklilik olarak görülmemelidir. Çocuğun olumsuz tutumları olan karakterlerle de buluşması, yine onun konuyla ilgili duyarlılık geliştirmesine ve olanla olması gereken konusunda kendisinin düşünce üretmesine olanak sağlayabilir.

Tüm bu belirlemeler doğrultusunda 32 yılı kapsayan dönemin romanlarındaki kültürel ve sanatsal etkinliklere karşı tutumları belirtilmiş olan sınırlı sayıdaki kadın ve kız karakterin daha çok etkin yapıda kurgulandığı görülmektedir. Böylece az sayıda karakter için bu belirleme yapılsa da belirtilen özellikteki karakterlerin çocuk edebiyatı yapıtlarında olumlandığı vurgulanabilir. Etkin yapıda kurgulanan kız karakterlerin sayısının da kadın karakterlere göre daha fazla olması, okurun özdeşim kurabileceği düşünülen çocuk karakterlerin daha duyarlı geliştirildiği biçiminde yorumlanabilir. Ayrıca romanlardaki hem kadın hem kız karakterlerin, sanata ve kültürel etkinliklere karşı tutumları yerine okumayı seven özelliklerinin daha çok belirtildiği görülmektedir. Kitaplarda genel olarak göz ardı edildiği düşünülen sanatsal ve kültürel etkinliklere, çocuğun duyarlılık edinmesi için daha çok yer verilmesinin gerektiği düşünülmektedir.

Her on yıllık dönem ayrı ayrı ele alındığında, kadın karakterlerin “okumayı seven/okuma kültürü edinmiş” özelliğindeki dağılımlarının farklılaştığı görülmektedir. Bu farklılık, 1980-1990 dönemi romanlarındaki okumayı seven kadın karakter sayısının, günümüze doğru azalmasından kaynaklanmaktadır. Belirtilen düşüşün, çocuğun model alabileceği karakterler açısından uygun bulunmadığı söylenebilir. Kız karakterlerin ise dağılımlarının genel olarak benzer olduğu görülmekle birlikte, farklı olarak 1980-1990 döneminin bir yerli romanındaki bir kız karakterin edilgin yapıda kurgulandığı belirlenmiştir.

Sonuç olarak, belirtilen başlık altında incelenen romanlardaki kadın ve kız karakterlerin okumaya, sanata ve kültürel etkinliklere karşı tutumlarının öne çıkarılmamasının, eleştirilebilecek bir özellik olduğu söylenebilir. Karakterlerin bu tutumlarının okurla buluşturulması, çocuğun sanata ve kitap okumaya duyarlı bir birey olarak yetişebilmesi, gerçek yaşamda konuyla ilgili “etkin” bir rol üstlenmesi için önemli bir etken olarak görülmektedir.

Çalışma sonuçlarına bir bütün olarak bakıldığında, ileride yapılacak olan diğer araştırmalar için de bazı öneriler verilebilir. Öncelikle karakterlerin bu çalışmada ele alınmayan özellikleri bağlamında ya da ele alınan özelliklerden sadece birkaçına yönelerek daha derinlemesine incelemeler yapılabilir. Bu süreçte ele alınacak yılların ve incelenecek yazınsal türlerin de çeşitlenmesi sunulabilecek önerilerdendir. Böylece farklı dönemlerdeki ya da farklı türlerdeki karakter çerçeveleri de ele alınarak çocukların kitapla buluştuğu ortamlarda kendilerini büyük ölçüde etkileyen karakterlere ilişkin yeni ve özgün belirlemelere ulaşılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, E. (2016). Çağdaş çocuk ve gençlik edebiyatı yapıtlarında model olarak sunulan çocuk ve ebeveyn tipleri. *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 67, 77-100.
- Anderson, D. ve Hamilton, M. (2005). Gender role stereotyping of parents in children's picture books: the invisible father. *Sex Roles*, 52(3), 145-151.
- Aslan, C. (2006). Türk çocuk yazınında çocuk-yetişkin çatışmasının yer aldığı kimi yapıtların incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 39 (2), 193-216.
- Aslan, C. (2007a). Yazınsal nitelikli çocuk kitaplarının çocuğun gelişim sürecindeki yeri. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Yay. Haz.: S. Sever). Ankara: AÜ Basımevi, 189-200.
- Aslan, C. (2007b). Yaşam gerçekliğinin çocuklara iletilmesi bakımından '100 Temel Eser'deki öyküler üzerine bir inceleme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi Özetler Kitapçığı*. İstanbul.
- Aslan, C. (2010). An analysis of the presentation of women in 100 Basic Literary Works in Turkey. *Eğitim Araştırmaları Dergisi (Eurasian Journal of Educational Research)*, 38, 19-36.
- Aslan, C. (2013a). Çocuk edebiyatı yapıtlarının temel işlevleri. *Eğitimci Öğretmen Dergisi*, 17, 6-9.
- Aslan, C. (2013b). Duyarlılık ve düşünceyi geliştirmede çocuk edebiyatı. *Çocuk Çocuk Anne Baba Eğitimci Dergisi*, 12, 29-32.
- Aslan, C. (2013c). Çocuk ve gençlik edebiyatı yapıtları yoluyla düşünme. *Kum Edebiyat Dergisi*, 72-73, 11-18.
- Aslan, C. (2014). Türkiye'de çocuk ve gençlik edebiyatında duyarlı konuların (sensitive issues) ele alınışı üzerine eleştirel bir yaklaşım. *Eleştirel Pedagoji*, 32.
- Balcı, A. (2001). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Binyazar, A. (2010). *Toplum ve edebiyat*. İstanbul: Can Sanat Yayınları.
- Cengiz, G. (2000). Çocuk edebiyatında tipler ve kavramlar. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları* (Yay. Haz. : S. Sever). Ankara: AÜ Basımevi, 609-631.
- Crabb, P. ve Bielawski, D. (1994). The social representation of material culture and gender in children's books. *Sex Roles*, 30 (1), 69-79.
- Çatalcalı Soyer, A. (2009). Okul öncesi dönem çocuk hikâye kitapları: stereo tipler ve kimlikler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1 (1), 13-27.
- Dilek, A. (2014). 4-6 yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların mesleksi analizi. *Journal of Qafqaz University- Philology and Pedagogy*, 2(1), 94-102.
- Dilidüzgün, S. (2003). *İletişim odaklı Türkçe derslerinde çocuk kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2007a). Çocuk kitaplarının çocuğun sanat eğitimine katkısı. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Yay. Haz. : S. Sever). Ankara: AÜ Basımevi, 111-115.
- Dilidüzgün, S. (2007b). *Çağdaş çocuk yazını*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

- Hamilton, M., Anderson, D., Broaddus, M. ve Young, K. (2006). Gender stereotyping and under-representation of female characters in 200 popular children's picture books: a twenty-first century update. *Sex Roles*, 55, 757-765.
- Karataş, E. (2014). Çocuk edebiyatında "karakter" kavramı. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 60-79.
- Kavcar, C. (1999). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kaya, Z. (2007). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin türsel/ yazınsal niteliği. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Yay. Haz. : S. Sever). Ankara: AÜ Basımevi, 83-91.
- Köseler, F. (2009). Okul öncesi öykü ve masal kitaplarında toplumsal cinsiyet olgusu. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.) Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Moran, B. (2009). *Edebiyat kuramları ve eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Neydim, N. (2000). Çeviri çocuk edebiyatında idealize edilerek yansıtılan çocuk figürlerindeki ideolojik ve dinsel eğilimler ve bu edebiyatın Türkiye'deki alımlanması. *I. Ulusal Çocuk Kitapları Sempozyumu: Sorunlar ve Çözüm Yolları* (Yay. Haz. : S. Sever). Ankara: AÜ Basımevi, 87-102.
- Oğuzkan, F. (2001). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Özdemir, E. (2002a). *Eleştirel okuma*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Özdemir, E. (2002b). *Yazınsal türler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Poarch, R. ve Monk-Turner, E. (2001). Gender roles in children's literature: a review of non-award-winning "easy-to-read" books. *Journal of Research in Childhood Education*, 16(1), 70-76.
- Sartre, J. P. (2005). *Edebiyat nedir*. (Çev.: Bertan Onaran). İstanbul: Can Yayınları.
- Sever, S. (1995). Çocuk kitaplarında bulunması gereken yapısal ve eğitsel özellikler. *ABECE Eğitim, Ekin ve Sanat Dergisi*, 107, 14-15.
- Sever, S. (2005a). Çocuk edebiyatı ve eleştirisi. *Cumhuriyet Kitap*. Ankara, 16-17.
- Sever, S. (2005b). Çocuk, yazın ve yaşam. *Çocuk Çocuk Anne, Baba, Eğitimci Dergisi*, 1, 30-34.
- Sever, S. (2007a). Çocuk edebiyatı öğretimi nasıl olmalıdır?. *II. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Gelişmeler, Sorunlar ve Çözüm Önerileri* (Yay. Haz. : S. Sever). Ankara: AÜ Basımevi, 41-56.
- Sever, S. (2013). *Çocuk edebiyatı ve okuma kültürü*. İzmir: Tudem Yayıncılık.
- Sever, S. (2015). *Çocuk ve edebiyat*. İzmir: Tudem Yayınları.
- Sever, S., Dilidüzgün, S., Neydim, N. ve Aslan, C. (2007b). *İlköğretimde çocuk edebiyatı*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sever, S. ve Aslan, C. (2012). Çocuk edebiyatı yapıtlarında karakter çerçevesinin oluşturulmasında cinsiyet rollerinin sunuluşu. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Bildiriler ve Atölye Çalışmaları* (Yay. Haz. : S. Sever vd.). Ankara: AÜ Basımevi, 691-703.
- Şirin, M. R. (2007). *Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *İçerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık.
- Turner-Bowker, D. (1996). Gender stereotyped descriptors in children's picture books: does "curious jane" exist in the literature?. *Sex Roles*, 35(7), 461-488.
- Vannicopoulou, A. (2004). Resimli çocuk kitaplarında kadın karakterler. *Ege Eğitim Dergisi*, 5(2), 65-73.
- Yılmaz, E. (2012). Türk çocuk yazınında ana karakter konumundaki çocukların dil kullanımları üzerine karşılaştırmalı bir inceleme. *III. Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu: Bildiriler ve Atölye Çalışmaları* (Yay. Haz. : S. Sever vd.). Ankara: AÜ Basımevi, 491-496.
- Yılmaz, O. ve Kılıç, B. S. (2015). İdealize karakter bağlamında Elif Şafak'ın Sakız Sardunya'sı. *II. Uluslararası Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu Bildiriler* (Yay. Haz. : T. Şimşek ve B. V. Yıldız). İstanbul: KBN Dijital Baskı, 145-152.
- Zivtçi, F. (2005). Türk ve Alman çocuklarına seslenen kitaplardaki yetişkin kahramanların karakter çerçeveleri açısından değerlendirilmesi. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi.) Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.